

Kemalizm ve Laiklik

Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı

Kemalizmin içerisinde, Atatürk'ün Ken önem verdiği ilkelerin başında „laiklik“ geliyordu. Ülke koşullarının henüz hiç hazır olmadığı bir aşamada bile çok partili düzene geçiş için sakınca görmezken, tek bir koşul ileri sürmüştü: Laiklikten ödün vermemek.

Serbest Fırka'nın önderliğini üstlenecek olan Fethi Okyar'a yazdığı mektupta şu satırlar dikkati çekiyordu: „Memnuniyetle tekrar görüyorum ki, laiklik esasında beraberiz. Zaten benim siyasi hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur.“

Atatürk acaba niçin laiklik konusuna bu ölçüde önem veriyordu? Laiklik nedir? Niçin doğmuştur?

Sözcüğün kökenine bakarsak; laik düzen din adamlarının yönetmediği düzen demektir. Yani toplumu yönetenlerin, yönetime ve yasa yapma yetkisini Tanrı'dan değil toplumdan aldıkları düzen demektir.

Laik düzende bireylerin dinsel inançları vardır. Ama devlet, bu dinlerden birisinin gereklerini bütün topluma kabul ettirmek gibi bir işlevi üstlenmez. Din, birey ile tanrı arasındadır. Devlet, toplumsal yaşamı dinsel temellere göre düzenlemez.

Laikliğin tarihsel evrim içinde nasıl ve niçin doğduğu bellidir: Birinci neden, farklı inançtan olanların aynı toplumda barış içinde yaşayabilmelerinin sağlanmasıdır. (Din ve mezhep savaşları, aynı toplumda farklı inançtan insanların birbirlerini acımasızca öldürmeleri, laikliğin tek çözüm olduğunu ortaya koymuştur.) İkinci neden ise, değişen koşullara ve sorunlara, özgürce çözüm aramak ve bulmak gereksinmesidir. (Laik olmayan toplumlarda, din adına konuştuklarını öne süren bazı güçler, bu yolu sık sık tıkaşlar ve bu toplumların çağın gerisinde kalmalarına neden olmuşlardır.)

Bir çağdaşlaşma ideolojisi olarak Kemalizm açısından, laiklik, demokrasi anlamındaki Cumhuriyetçiliğin, Milliyetçiliğin, Devrimciliğin ve hatta

Halkçılığın da ön koşuludur. Bu nedenle de, Kemalizm ideolojisi içinde özel bir önemi vardır. Laiklik, demokrasinin ön koşuludur; çünkü laiklik olmadan düşünce özgürlüğü, gerçek bir özgür seçim olamaz. (Bütün dünyada özgürlük ve demokrasi rüzgarları eserken, baskı rejimleri birbiri peşisıra yıkılırken, bundan en az etkilenenin, hatta bazen hiç etkilenmeyen laikliği kabul edememiş müslüman ülkeler oluşu rastlantı mıdır?)

Laiklik, milliyetçiliğin ön koşuludur; çünkü laiklik olmayan yerde önem taşıyan öge ulus değil, inananların oluşturduğu „ümme“tir. (Bu anlayış içinde, örneğin Arap ve İranlı, müslüman Türk ile aynı topluluğun bir parçası sayılırken, Hıristiyan Türk olan Gök-oğuzlar“Gagauzlar“, Türkçe konuştukları ve çok daha ortak kültürel özellikler taşıdıkları halde „yabancı“ sayılacaklardır.)

Laiklik, devrimciliğin ön koşuludur; çünkü laikliği kabul etmemiş bir toplumda, bilimin ve çağın gereklerinin gerisinde kalmış kurumları değiştirmenin tartışılması bile genellikle olanaksızdır. Halkçılığın ön koşuludur; çünkü din temeline dayalı bir devlette, ağırlığı ve önceliği olan halk değil, dinsel seçkinlerdir.

Osmanlı devletinin „yükselme“ döneminde, dinsel iktidar da siyasal iktidara -yani padişaha- bağlıydı. Ama ne zaman ki durum tersine döndü ve siyasal iktidarın güç yitirmesinden yararlanan dinsel güçler etkilerini arttırdılar, „din“ toplumun çağa ayak uydurmasını engelleyen bir görünüm kazandı.

Örneğin, Gutenberg'ten birkaç yıl sonra Türkiye'de ilk basımevi kurulduğu halde, bunun sadece Musevi ve Hıristiyanlar için kullanılmasına izin verildi. 1866 yılında, padişahın başçevirmeni Ali Bey, Tevrat ve İncil'i halk Türkçesine çevirdi ve basıldı. Ama müslüman halkın Kuran'ı kendi dilinden okuyup anlayabilmesi, ancak 1930'lerden sonra -yani laik Türkiye'de- gerçekleşebildi.

İstanbul'da Galata'yı İstiklal Caddesi'ne bağlayan kısa metro, dünyanın ilk üç metrosundan biriydi. Ama Şeyhülislam „Yaşayan insanların yeraltına girmesinin günah olduğunu“ söylediği için, uzun yıllar sadece hayvan naklinde kullanıldı. (Devlet ve toplum yaşamında dinsel güçlerin etkisini arttırması, „gerileme“yi hızlandırdı.)

Osmanlı yönetimi başka dinlere karşı hoşgörülü davrandığı halde, aynı yaklaşım Sünni olmayan Müslümanlara gösterilmiyordu. Örneğin Aleviler, ancak laikliğin kabulünden sonra, belirli bir huzura kavuşabildiler.

Tarih boyunca hemen tüm devrimciler, din ile değil, ama bir kısım din adamları ile ya da dinsel kökenli güçlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Çünkü eski düzenle çıkarları bütünleşmiş olan bir din adamları kesimi, köklü değişimlere hep karşı çıkmış, dini siyasal bir amaç için kullanarak kitleleri etkilemeye çalışmışlardır. Kendilerinin etkisini ve ağırlığını azaltmasından korktukları her girişimi de, „dinsizlik“ olarak nitelendirmekten çekinmemişlerdir. Padişahın ve düşmanın çıkarları bütünleşerek, Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal'in idam fermanını çıkaranlar gene bu tür din adamları olmuştur.

Fransa'daki „Müslümanların manevi önderi“ Şeyh Abbas, Türkiye'nin dışından bir gözlemci olarak, bu konuda şöyle diyor: „Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünde din adamları çok olumsuz roller oynadılar. Mustafa Kemal, din adamlarının hatalarını ve

yarattıkları tehlikeyi anladığı için, devrimine önce onlardan başladı. O, din adamlarının cehaletinden korkmakta, onların ülke için tehlike yarattıklarını düşünmekte haklıydı. O'nun savaş açtığı din adamlarının tanıtıkları, savundukları İslam ile gerçek İslam arasında dağlar kadar fark vardı. Türklerin babası, dünyaya hakim bir Osmanlı İmparatorluğu'nu çökmüş, parçalanmış haliyle buldu. Bu koca imparatorluğun çöküşüne de İslam'ın yanlış tanınması, yanlış yorumlanması neden olmuştu. Atatürk cehalete karşı savaştı. İslam'a karşı değil..."

Atatürk, din ile ilgili görüşlerini, aslında açıkça ortaya koymuştu: „Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkan yoktur. Yalnız şurası var ki, din Allah ile kul arasındaki bağılıktır. Softa sınıfın din simsarlığına müsaade edilmemelidir. Dinden maddi menfaat temin edenler iğrenç kimselerdir. İşte biz bu vaziyete karşıyız ve buna izin vermiyoruz. Bu gibi din ticareti yapan insanlar, saf ve masum halkımızı aldatmışlardır. Bizim ve sizlerin mücadele edeceğimiz ve ettiğimiz bu kimselerdir. Hangi şey ki akla, mantığa, halkın menfaatine

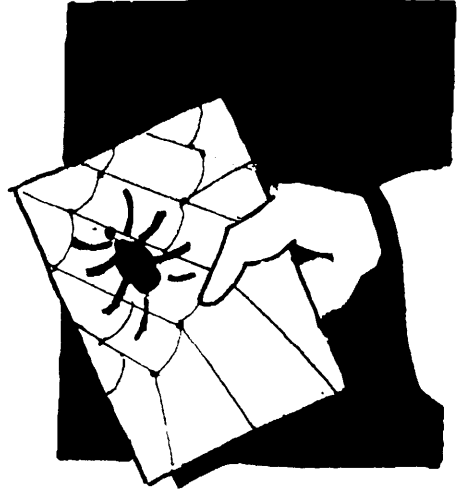
uygundur; biliniz ki, o bizim dinimize de uygundur. Eğer bizim dinimiz aklın mantığın uyduğu bir din olmasaydı, mükemmel olmazdı, son din olmazdı.“

Mustafa Kemal, İslam dininin zamanla özünden uzaklaştığını, birçok yabancı ögenin -yorumlar ve boş inançlar- işin içine girdiğini düşünüyordu. Çağdaş olmanın inançsızlıkla hiçbir ilgisi bulunmadığı kanısındaydı; ama inanç bilerek, mantığını kullanarak uygulanmalıydı. Şöyle diyordu: „Türkler dinlerinin ne olduğunu bilmiyorlar. Bunun için Kuran Türkçe olmalıdır. Türk Kuran'ın arkasından koşuyor; fakat onun ne dediğini anlamıyor. Benim maksadım, arkasından koştuğu kitapta ne olduğunu Türk anlasın.“

Tıpkı Türkçe Kuran gibi, „Türkçe Ezan“ da gene laik Türkiye'de gerçekleşti. Ama çok partili siyasal sisteme geçtikten sonra, gene bir kısım dinci çevrelerin baskısıyla, Kemalizme karşı güçlere verilen bir ödün olarak ortadan kalktı.

Kemalizm, sırasıyla siyasal sistemi, hukuk sistemini, eğitim sistemini ve kültürü laikleştirdi. Bir İslam ülkesinde ilk laik devlet böylece doğmuş oldu. Eğer çok sayıdaki müslüman ülke içinde

tek çağdaş demokratik bir hukuk devletine sahip olma şansını yakalayabilmiş ülke Türkiye ise, bunun

laiklikle bağlantısı olmadığını öne sürmek elbette ki olanaksızdır.

Petrol gibi büyük ve kolay gelir kaynaklarına sahip olmadığı halde, Türkiye'nin müslüman ülkeler içinde en sanayileşmiş, en ileri teknolojiye, bilime ve çağdaş ekonomiye sahip bulunanı oluşu da ayrıca düşündürücüdür.

Yapılan araştırmalar, dünya nüfusunun beşte birini oluşturan Müslümanların, bilim dünyasına ve teknik gelişmelere katkısının hemen „yok düzeyde“ olduğunu ortaya koyuyor. Bütün Arap toplumlarının bilimsel verimi ise, ancak küçük İsrail'in yüzde 4' ü kadardır.

İranlı muhaliflerden, Halkın Mücahitleri örgütünün önderi Mesut Racavi, bir Türk gazetecisine şöyle diyor: „Ben istemez miyim İran da Türkiye gibi laik bir Müslümanlar ülkesi olsun? Ama benim ülkem sizinkinden yüzyıllarca geri kaldı. Bize Atatürk gibi bir önder lazımdı, Şah geldi. Siz çok şanslı bir ülkenin çocuğusunuz!...“

